

Madrido ILEI-kongreso. 2018-07

Enkonduka prelego *Kultura heredaĵo de Esperanto*

Mireille Grosjean

Kio estas **kulturo** ? Parolante pri kulturo ni tuj mencias nian vastan literaturon, tradukitan kaj originalan, niajn kantojn, niajn rep-produkaĵojn. Se ni iras al la antikgreka difino de artoj, kiu regas en Eŭropo ekde la Renesanco, ni trovas ses artojn : arkitekturo, skulptado, muziko, dancado, literaturo, poezio ; tamen tiu listo estas eŭropdevena. Nuntempe oni ofte konsideras kiel arton la tradukadon, la literaturan ĝenron bildstrioj, kaj ankaŭ kinaron. En aliaj kontinentoj kaj depende de la vidpunkto oni povas konsideri kulturon kaj artojn diversmaniere. Ĉiuj samopinias, ke temas **pri homa kreaĵo, kiu celas belecon kaj vekas emocijon.**

Pri la **signifo de kulturo** UNESKO asertas: « En plej larĝa senco kulturo povas nuntempe esti konsiderata kiel tuto de distingaj trajtoj, spiritaj, materiaj, intelektaj kaj afekciaj, kiuj karakterizas socion aŭ socian grupon. Ĝi grupigas ne nur artojn, literaturon kaj sciencojn, sed ankaŭ la vivmanierojn, leĝojn, valorsistemojn, tradiciojn kaj kredojn. »

Laŭ Michel Tournier, franca filozofo : « La unua instruo de kulturo estas, ke la mondo estas vasta, la pasinteco estas nekonebla, kaj ke miliardoj da homoj pensas kaj pensis alimaniere ol ni, niaj najbaroj, niaj samlandanoj. Kulturo gvidas al universaleco kaj al skeptikemo. Per klopodoj larĝigi siajn ideojn ĝis universala dimensio, la lerta homo komencas konsideri sian propran civilizojn kiel apartan kazon. Li komencas opinii, ke ne ekzistas *LA civilizo, kaj ekster ĝi sovaĝeco*, sed granda nombro da civilizoj, kiuj ĉiuj rajtas esti respektataj. »

Guy Rocher, kebeka filozofo, priskribas kulturon jene : «Tuto ligita, konsistanta el pensmanieroj, sentmanieroj kaj agmanieroj pli aŭ malpli formalaj ; ili estas propraĵo de granda kvanto de homoj ; ili utilas por fari el tiu homamaso grupon apartan kaj specialan. »

Abd al Malik, franca repisto afrikdevena, asertas : « Kulturo estas tio, kio ligas nin, kio kunligas nin. Pozitivaj estas interŝanĝoj pri kulturoj. »

Laŭ la anglalingva leksikono pri moderna sociologio, kulturo konsistas el **valoroj, normoj, institucioj kaj objektoj kreitaj de homoj.**

La ĉi-jara festa mesaĝo pri la Tago de kultura diverseco por dialogo kaj evoluo de **Audrey Azoulay, Ĝenerala Direktoro de UNESKO**, emfazas "la neceson protekti la diversajn formojn de kultura esprimiĝo, lingvojn, artojn, metiojn, vivstilojn ; precipe tiujn de minoritataj popoloj, tiel ke ili ne forviŝiĝu pro la normiga movado, kiu akompanas tutmondiĝon." Ŝi citas la vortojn de Mahatma **Gandhi**: "Mi ne deziras, ke mia domo estu murigita je ĉiuj flankoj, nek ke la fenestroj estu ŝtopitaj. Mi deziras, ke la kulturo de ĉiuj landoj estu disblovita tra mia domo kiel eble plej libere." Pro tio, s-ino Azoulay sugestas, "kulturo ne estas heredaĵo ŝtone fiksita, sed heredaĵo vivanta kaj spiranta, malferma al influoj kaj dialogo, ebliganta al ni adaptiĝi pli pace al la mondaj ŝanĝiĝoj."

Plie UNESKO tiel difinis la **nemateriajn heredaĵojn protektendajn** : Mi citas : « Tiu nemateria kultura heredaĵo, kiu transiras de generacio al generacio, estas konstante nove rekreita fare de la homgrupoj en rilato kun ilia vivmedio, ilia interago kun la naturo kaj ilia historio. Tio donas al ili identecan senton kaj senton de kontinueco, kaj kontribuas al grandigo de respekto al la kultura diverseco kaj la homa kreemo. »

Kiam ILEI lanĉis konkurson por la kreo de la **kongresa emblemo**, ĝi ricevis proksimume 50 proponojn. En 30 el ili vidiĝis virbovo. Do jen la unua ideo pri Hispanio en la menso de homoj el diversaj mondopartoj. Niaj hispanaj kolegoj malkontentis. Hispanio ne reduktiĝas al taŭrobatalo ! Parizo ne reduktiĝas al la Eiffel-turo. Londono ne reduktiĝas al Turo-Ponto. Svislando ne reduktiĝas al horloĝoj kaj bankoj. Tio estas stereotipoj. Ili estas simplaj, tre simplaj. La realo estas riĉa kaj kompleksa. Homoj ŝatas simplajn prezentojn, sed la mondo ne estas simpla. Ni devas konsciiĝi, ke tio estas stereotipoj kaj lukti kontraŭ ili. En la metodo, kiun mi devis uzi por instrui la germanan, aperis jenaj frazoj : ruso trinkas vodkon – franco trinkas vinon – germano trinkas bieron – brito trinkas teon – japano trinkas sakeon.... Estis tre agrabla maniero por la aŭtoro de la ekzerco prezenti la nomojn de la naciecoj. Tamen tia disvastigo de stereotipoj en instruado estas nepre evitenda.

Kulturo estas prezentata kiel **la malo de naturo**. Kreskanta arbo estas natura fenomeno. Akvo fluanta suben estas natura fenomeno. Korbo naskiĝas per plektado de sekigitaj folioj fare de manlaboristo, tio estas kulturo. Pro tio mi neniam parolas pri naturaj lingvoj, ĉar lingvoj estas kreaĵo de homoj. Lingvoj estas kultura fenomeno. Nia lingvo naskiĝis en la cerbo de genia adoleskanto, kelkaj diras, ke ĝi estas artefarita. Bone. Sed la aliajn lingvojn oni ne povas nomi « naturaj », ĉar ili estas kulturaj fenomenoj. Ili rilatas al etno, do ni nomu ilin « etnaj lingvoj », kiel la hispana, la portugala, la ĉina, la japana, la urdua, ktp. Ekzistas lingvaj leĝoj, kiuj efikas sur la evoluo de iuj lingvoj, la vivo de la lingvoj, ĉar la lingvoj vivas. Tre interese estas, ke nia lingvo ankaŭ obeas al tia lingva evoluo tute nature. Tio pruvas ĝian vivkapablon kaj evolukapablon. Per tiaj konsideroj oni povas konvinki lingvistojn pri nia lingvo. Se iu kontraŭulo substrekas, ke Esperanto estas artefarita lingvo, la itala profesoro Furio Gabrieli el la universitato de Ĝenevo respondis : same aŭtoj estas artefaritaj ; kiu venis hodiaŭ per ĉevalo ? Same medikamentoj estas artefaritaj, kiel antibiotikoj ; ĉu vi pro tio evitus doni ilin al via malsana infano ? Certe ne. Tiaj klarigoj povas helpi al vi, se vi parolas pri Esperanto kun ne informitaj homoj.

Etno estas homgrupo kun teritorio kaj lingvo. Etno havas sian kulturon ; povas esti festivaloj, folklorajĵoj, manlaboroj, artoj, kutimoj kaj lingvo. Pri mia landeto Svislando, mi dirus, ke tie vivas diversaj etnoj. En ĉiu etno estas diversaj triboj kaj klanoj. Estas francparola etno en Romandio, diversaj triboj kun ĝermanecaj dialektoj, alia etno parolas la italan.... Do ne ekzistas svisa etno. Tio estas analizo de la svisa situacio per vortoj, kiujn oni kutimas uzi por Afriko. Amuza maniero ĉu ne ?

Ni venu al grava koncepto : **Diasporo**. Diasporo estas grekdevena vorto, kies signifo estas popolo, etno, dissemita tra la mondo. Pro tio ni bone povas diri, ke Esperantio estas diasporo. Esperantujo estas etno sen teritorio, sed kun lingvo. Famaj diasporoj estas judoj, armenoj, ciganoj. Okaze de kongresoj naskiĝas teritorio nia. Ni ĝuu nian etnan vivon !

Kio estas nia kulturo ? Kia estas nia kulturo ? Feliĉe ni havas nun plenan semajnon por diskuti pri tio.

La kulturo de Esperanto estas ne nur literaturo kaj kantoj, sed ankaŭ respekto, solidareco, toleremo , homaranismo. Tio estas forta sento, ke ni apartenas al granda homa familio.

En nia kulturo kuŝas la virto **SOLIDARECO**. Tiuj, kiuj lernis Esperanton kaj uzas ĝin, sentas sin membroj de tutmonda homa familio. El tio fontas la emo helpi al aliaj esperantistoj. Se vi esploras pri diversaj programoj por helpi alilandajn esperantistojn, vi trovos ekzemple la programon Esperanto Plus. Ĝi estis lanĉita de Sinjoro Jean-Pierre Marcq el Francio. Sinjoro Marcq sukcesis arigi dekon da esperantistoj, kiuj pretas mondonaci ĉiun monaton dek eŭrojn aŭ dudek por unu persono en Afriko. Tiu samideano akiras regulan subtenon kaj per ĝi li sukcesas vivteni sin, informi pri Esperanto kaj instrui nian lingvon. Tiu programo plu floris arigante novan subtenan grupon por helpi al plia persono en Madagaskaro. Poste sekvis Tanzanio kaj DR Kongo. La movado havas do solidajn pilierojn en tiuj afrikaj landoj. La programo estas efika kaj serioza, la samideanoj en Afriko regule raportas pri sia agado en tre proksima kontakto kun Sinjoro Marcq kaj lia asocio. Alia interesa programo estas la konstruado de putoj en Tanzanio lanĉita de inĝeniero Manfred Westermayer el Germanio, kiu sukcesis arigi monan subtenon de neesperantistaj germanaj inĝenieroj. Aldoniĝas multaj individuaj helpoj, pri kiuj mi ne scias ; mi nur scias, ke multaj esperantistoj el la Nordo helpas al Suduloj. Tia interhelpo faris, ke ĵurnalisto foje diris al mi : *fakte Esperanto estas Rotary-klubo por modestaj homoj*, sciante de Rotary-kluboj estas elitismaj.

Alia virto en nia movado, en nia kulturo, estas **TOLEREMO**. Nia komuna lingvo ebligas al ni rilati kun homoj el aliaj mondopartoj, el aliaj kulturoj. Kompreneble ni havas niajn piedojn en nia kulturo, ni ekzistas per ĝi, ni havas ĝin en nia koro, sub nia haŭto ĝisoste. Tamen ni povas ek rilati kun aliaj homoj kaj ekkoni iliajn kulturojn. Farante tion, ni konsciiĝas, ke la aliulo same enradikiĝas en sia kulturo kaj havas tiun rajton, do ke neniu kulturo pli valoras ol alia kulturo, ke ni estas ĉiuj malsamaj sed egalrajtaj. Tia toleremo estas kerno de nia kulturo, aŭ devus esti. « *Ĉiuj malsamaj ĉiuj egalrajtaj* » estas slogano de Konsilio de Eŭropo. En tiu ĉi jaro 2018 ni sekvas la proponon de Eŭropo, ke la Jaro estu deciĉita al KULTURO.

Nia kongresa temo estas : nia kultura heredaĵo. Do venas la ideo **heredi**. Heredi estas ricevi de niaj praŭloj. Ni ricevis belajn poemojn de Zamenhof, ni ricevis la verkon *la infana raso* de William Auld. Ni heredis multon de la miloj de esperantistoj, kiuj aktivis kaj ion produktis ekde 1887. Heredaĵo estas io valora. Oni mencias ĝin en iu testamento. Heredaĵo ne estas io forĵetebla, forĵetinda. Heredaĵo estas io valora, kara, savenda. Heredaĵon kutime oni transdonas al la idoj, do ĝi trairas la generaciojn. Ĝi efikas kiel gvidfadeno en iu familio, en iu popolo. Tiel zorgeme ni devas trakti nian denaskan kulturon kaj nian esperanto-kulturon.

Nia esperanta kulturo **aldoniĝas al nia denaska kulturo**, niaj denaskaj kulturoj. Al niaj etnaj kulturoj. Lernante Esperanton, ni ne forgesas niajn denaskajn lingvojn. Kelkaj timemaj homoj venas al jena pripenso : Parolante Esperanton, mi iom malfidelas al mia patrolando. Tamen iu persono povas tute bone kaj ami sian denaskan regionon kaj kulturon, kaj koni kaj respekti ĉiujn samideanojn en la tuta mondo. Mi konstatas, ke estas longa vojo inter la strikta fideleco al sia patrolando kaj la tutmonda pensmaniero malfermita. Temas pri evoluo, la

pensmaniero ŝanĝiĝas tra la monatoj kaj jaroj. En la deknaŭa jarcento naskiĝis la nocio de naci-ŝtato, kiu klopodis alporti politikan solvon, sed fakte kreas problemojn. Ĝi konstruas kadrojn en nia pensmaniero, kiuj limigas nian mondvidon. En Francio vivas francoj ; en Japanio vivas japanoj, en Rusio vivas rusoj... Tio ne taŭgas. Vidu la sloganon de SAT : SAT-anoj kutimiĝu al eksternacia sent- pens- kaj agadkapablo ! Kompreneble ni estas kaj restas ligitaj al nia naskiĝloko. Tio estas tute normala fenomeno. La naturo, kiun ni malkovris estante infano, restas en nia koro. Temas pri forta ligo. Vojaĝante ni malkovras aliajn mondopartojn, aliajn homojn, kiuj same ligiĝas al sia loĝloko. Feriante en Nederlando, mi timis, kiam mi restadis en loko pli suba ol la oceano. Nederlandoj feriis en la Alpoj kaj timis, ke la montoj falos sur ili ; tuj ili reiris al sia lando... Ni ne elektas la lokon, kie ni naskiĝas. Sed tutcerte ni ligiĝas al tiu loko. Mi certas, ke ĉiu homo deziras vivi kaj morti tie, kie li aŭ ŝi naskiĝis. Pro tio mi certas, ke elmigrintoj elmigras nur, kiam la vivo fariĝas ne ebla en ilia regiono. Mi vidis plaĝon en Benino, en Ouidah, kie la sklavoj devis enŝipiĝi por iri al Ameriko : perforta ellandigo okazis. Kelkaj ĵetis sin surteren kaj manĝis sablon por morti tuj surloke. Terura sinmortigo, por morti en la naskiĝlando.

Mi emfazas la ligon al sia denaska regiono kaj kulturo. Tamen ekzistas **dukulturaj** homoj, same kiel ekzistas dulingvaj homoj ; temas pri personoj, kiuj sukcesas eniri alian kulturon tre tre profunde kaj komplete. Jen tri ekzemploj :

Mi ofte diskutis per skajpo kun vjetnama amiko **Nguyen Thu**, altnivela samideano, kiu organizis la hanojan UK-on en 2012 kaj bedaŭrinde forpasis. Foje dum diskuto li petis : « ĉu ni povus dum kelkaj minutoj paroli france ? » Mi jesis, kaj povis konstati, ke li parolis la francan kiel denaskulo. Fakto estas, ke li studis en periodo, kiam Vjetnamio estis kolonio de Francio. Do dum jaroj li uzis la francan por lertiĝi kaj labori. Li estis dulingvulo kaj dukulturulo.

Same mi volas mencii niajn koleginojn **Maria Butan** kaj **Mariana Pitar** el Rumanio. En tiu lando la franca estis kultura lingvo kaj ili lernis la lingvon kaj la kulturon je tre alta nivelo, mi devas vere admiri iliajn kapablojn.

Pri tiuj du personoj mi povas konsciiĝi pri ilia nivelo pro la fakto, ke la franca estas mia lingvo. Certe ekzistas aliaj tiaj dukulturuloj, kies kapablojn mi ne povas mem taksi. Tie mi volas mencii **Duncan Charters**, kiu intimiĝis kun la hispana kulturo abunde kaj profunde.

Gravas, ke en ĉiuj mondopartoj ni **flegu nian denaskan kulturon**, ni sciu pri ĝi, ni diskonigu, ke ĝi ekzistas. Gravas, ke la gepatroj kaj geavoj informu la infanojn, la idojn. Nuntempe ekzistas danĝero pro la invado de la angla lingvo. La danĝero estas ekstreme granda pro la fakto, ke tiu lingvo havas je dispono teknikajn ilojn, kiuj ne ekzistis en la pasinteco. Do ĝi disvastiĝas tutmonde kaj forte. Ni devas koni kaj flegi niajn lokajn kulturaĵojn.

Kompreneble esperantistoj devas same **flegi la esperantokulturon** ; ili unue pensas pri la originala literaturo en Esperanto, niaj kantoj, niaj poezioj, niaj infanlibroj. Plie la internacia lingvo Esperanto ebligas aliron al multaj literaturaj verkoj el la tuta mondo, do pordo malfermiĝas per ĝia uzo. Plie nia kulturo estas nia sento aparteni al tutmonda familio, estas nia respekto al ĉiuj aliaj kulturoj, solidareco kaj toleremo.

Kia estas la **rolo de instruistoj** en tiu pripenso ? Ĉu ni instruistoj devas prezenti nian kulturon al niaj gestudentoj ? Ĉu tiu tasko estas eblo aŭ devo ? Certe ni devas instrui la lingvon, tiel ke niaj studentoj kapablu uzi ĝin kaj fari ion per ĝi. Nia lingvo estas ilo. Aŭtovendisto vendas al vi ilon. La vendisto ne diras al vi, kien vi iru per via veturilo. Mi konas EO-instruiston, kiu instruas nur la lingvon, kaj rifuzas prezenti la literaturon kaj mencii la movadon, la kongresojn... Ni devos diskuti pri tio. Ni havas plenan semajnon por fari tion.

Permesu al mi ankoraŭ prezenti etan ĉapitron. En nia Movado ekzistas **ekzamenoj**. Ekzistas eĉ du tipoj de ekzamenoj. Ekzistas KER-ekzamenoj kaj ekzamenoj de ILEI / UEA. La pli malnovaj sed ankoraŭ uzataj estas la ekzamenoj de ILEI/UEA, temas pri movadaj ekzamenoj. Movadaj, ĉar kreitaj en la movado, de niaj du gravaj institucioj UEA kaj ILEI. Movadaj, ĉar agnoskitaj en nia Movado. Iu lernejestro povas sed ne devas agnoski ilin. En tiu tipo de ekzamenoj oni testas la kulturajn konojn de la kandidato, tio estas la konoj pri nia kulturo kaj nia movado. La aliaj ekzamenoj nomiĝas KER. Tio signifas Komuna Eŭropa Referenckadro. Kial eŭropa, kiam nia lingvo estas tutmonde uzata ? Tiu KER-sistemo estas tiom bona, trafa, adekvata, por taksu lingvokapablojn, ke en ĝi oni trovas ankaŭ la araban, la ĉinan, la japanan, la korean. Do ĝi daŭre nomiĝas eŭropa, sed ne plu estas nur eŭropa. Do Esperanto povas stari en tia abunda kaj varia lingvolisto. En la KER-ekzamenoj oni NE esploras la kulturajn konojn de la kandidato ; oni esploras kaj taksas nur la lingvajn kapablojn, la komprenon, la paroladon, la skribadon. Povas sukcesi iu esperantoparolanto, kiu ne konas la nomon de Zamenhof.... Pro tio ILEI planas la aldonon de nova ekzamentipo, kiu nomiĝos KOMO. KO por Kulturaj konoj kaj MO por Movadaj konoj. Tiel fervoraj esperantistoj povos akiri KER-diplomojn pri siaj lingvokapabloj kaj ekzameniĝi ĉe ILEI pri siaj kulturaj kaj movadaj konoj.

Nia kongresa semajno arigis multajn partoprenantojn, kiujn mi bonvenigas elkore. Tiu bunteco ebligis ideointerŝanĝojn, kiuj tutcerte estos fruktodonaj. Ni preparis buntan programon kaj plie scias, ke la koridoraj kontaktoj ankaŭ estos buntaj kaj valoraj. Certe ĉiu el vi havos la okazon prezenti sian kulturon, klarigi pri ĝi, kaj ekscios pri aliaj kulturoj. Kaj ni ĉiuj ekscios multon pri la hispana kulturo, pri la kulturo de nia gastiganta lando. Mi deziras al vi agrablan semajnon en Madrido.

Mi dankas pro via atento.